

ДНЕВНИЧКА ПОЗИЦИЈА ПИСАЊА

Славко Гордић, *Огледи о Иви Андрићу*, „Академска књига”, Нови Сад 2013

Књига *Огледи о Иви Андрићу*, Славка Гордића налаже да се прича о њој започне на два различита начина. Први, унеколико формалан, започео би дискретним цитирањем напомене аутора, с краја књиге. Захваљући њој, читалац сазнаје да су прва три текста заправо предговори изабраним Андрићевим делима штампаним у оквиру едиције *Десет векова српске књижевности* које издаје Издавачки центар Матице српске. Иста напомена открива нам да је други део књиге, наоко успутан, сачињен од ауторових дневничких белешки о Андрићу. Другачији почетак текста, анегдотичан, налагао би да приказ започнем присећањем на време које сам провео са професором Гордићем у кабинету 103 на Филозофском факултету у Новом Саду, где смо, неретко, разговарали управо о Андрићу.

Какав је смисао присећања о разговорима са професором у заједничком кабинету? Смисао је у томе што разговор о Андрићу, сугерише да овај писац није тек предмет истраживања Славка Гордића, већ његов сабеседник и пријатељ из прошлости. Такав статус Андрића разјашњава интимну природу дневничких белешки о писцу, те имплицитно поставља питање у чему се разликују научно бављење једним писцем, и истрајне, личне, дневничке медитације о њему. Гордићева књига о Андрићу даје један од могућих одговора на ово питање.

Прва три есеја *Огледа о Андрићу*, појачани са есејем „Роман у настајању: увид у игру”, одражавају особине формалног бављења великим писцем. Реч „формално”, не би требало разумети у pejоративном смислу: формални карактер ових есеја почива на њиховој интенцији која одређује њихову поетику. Тема ових есеја су на неки начин конвенционалне: Андрићеве романи и проповетке, Андрићева лирска проза, плус његов недовршени роман из раних дана. Интенција која управља овим Гордићевим есејима такође је, на неки начин, конвенционална: ради се о предговорима репрезентативном издању Андрића у едицији која окупља најзначајније српске писце и њихова најзначајнија дела. То значи да је легитиман став аутора предговора тај да читаоцу (образованом читаоцу, а не стручњаку) понуди пресек акумулираног знања о кључним Андрићевим делима и темама. У том смислу, треба похвалити Гордићеву оданост и лојалност академској заједници, јер у његовим есејима има места и за гласове и увиде других тумача. Несклон да индивидуализује и радикално проблематизује досадашња читања Андрића, Гордић овде покушава да читаоцу пружи синтезу увида о кључним Андрићевим делима, заузимајући на тај начин скромну, али часну позицију репрезента заједнице или братства

истраживача дела великог писца. Понеко име је Гордић превидео, вероватно услед методолошких разлика о којима ће бити речи касније, али уопште узев треба похвалити овакав став истраживача који одговара намени текста.

Па ипак, већ на овом месту треба поменути да је Славко Гордић истовремено и писац рафиниране лирске прозе. Тај податак је важан, јер занимљивост Гордићевих одмерених увида произилази, често, из допадљивости његовог стила, из талента да се неки књижевни феномен сагледа на мање научни/теоријски, а више литерарни начин. Пишући о романима у „настајању”, дакле о романима који су објављени пре него што су довршени, овај истраживач, али и писац, каже: „Кад се трећи фактор тријаде *романописца–текст–читалац* укључи у игру *пре времена*, мењајући јој тако правила, он се неминовно нађе на месту ближем ствараоцу од оног које предвиђа ’регуларна’ ситуација. Та близина збуњује, али и заноси.” Поставка проблема, увид, али и закључак, сугерише на преливање теоријске и литерарне перцепције текста у настајању.

Тако долазимо до другог дела ове књиге којег чине дневничке белешке о Андрићу. За разлику од првог дела књиге, који карактерише одмереност увида свесно смештеног у оквир постојећег знања о Андрићу, овде доминирају лична и веома проницљива сагледавања Андрићеве прозе у целисти. Готово сваки од ових кратких есеја о Андрићу представља сјајно, узбудљиво полазиште за потпуно нова сагледавања прозе великог писца: Гордић ту веома лепо препознаје значај руку у пишчевој прози, наслућује Андрићеву поетику заграда, указује на неподударности у опису Вишеграда... Значај и лепота ових минијатура су збиља очаравајући, јер већина њих представља не само истински допринос разумевању Андрићевог опуса, већ и својеврсни додаток том опусу. (Један други истраживач очарао ме је тако увидом да су приповедачи код Андрића увек болесни, што значи да се приповедање рађа тек у додиру са смрћу – увид који човек, када га прочита, осети не само као тачан, већ и као темељан; иако сам и сâм читао Андрића, та веза између болести и приповедања ми није пала на памет. Као ни веза између имена Петар и камена – што је увид истог тог истраживача.)

Ту долазимо до кључног проблема ове књиге, који је у њој дочаран имплицитно, путем белешке под називом „Изневерен принцип животне близине”. У овој веома личној цртици, Гордић евоцира дане школовања у којима су његови наставници пропуштали да укажу на везу између неког елемента стварности који им је био доступан и Андрићевог опуса у коме се тај елемент стварности помиње на овај или онај начин. Тај лични запис има и свој аутопоетички смисао: он нам сугерише да за Гордића књижевност није нешто што је одвојено од живота, услед, рецимо, њеног естетског или лудичког императива. Напротив,

ауторове дневничке белешке о Андрићу уоквирене су често неким политичким феноменом или изјавом: читање Андрића и писање о њему тако постају интелектуална реакција на политичку стварност. Притом, код Гордића се никада не ради о баналној вези између књижевности и политике о којој маштају ново-ждановци који своје минорне интелектуалне квалитете надомештају квантитетом. Ту се ради о суптилном ослањању на сазнајни потенцијал књижевности; у том смислу, бити посвећен књижевности, бити посвећен великим писцима који су успели да у сфери књижевности сачувају свој морални и интелектуални интегритет, значи бити више присутан у животу, него што би се у животу било присутно без књижевности.

Можда у том контексту вреди цитирати Гордићево имплицитно дистанцирање од савремених теоријских праваца: „Прекореван, понекад, и од неких новијих писаца без дела и читалаца због наводног сувог и посног реализма, Андрић пуноћом и рафинманом свог приповедног света и говора надилази све самодопадне, (пост)модерне и помодне поетичке каноне и њихове законодавце.” Цитирана реченица би могла бити схваћена као прилично јасна критика методолошких праваца од деконструкције, па до, рецимо, постколонијалне критике или имагологије. Њу би требало разумети управо као дистанцирање од методолошких праваца за које се сумња да не могу да обезбеде онај лични, дневнички додир са књижевним текстом, који у случају Славка Гордића резултира са неколико заиста сјајних херменеутичких минијатура. Гордићев ресентиман је донекле оправдан, јер и сам често размишљао о терору теорије који господари читањем књижевних дела, производећи често исте увиде, исте закључке, на различитој књижевној грађи, да би се, у крајњем случају, посумњало не само у могућност постојања великог писца, већ и у саму могућност појединца да путем књижевности изрази истину света у коме живи. (Додајмо, ослоњени на један Адорнов запис – истину која упркос том субјективном ставу неће бити мање објективна.) Уколико је безрезервно следимо, постмодерна теорија и њени савремени деривати би заиста укинули могућност *дневничке позиције писања о књижевности*.

Па ипак, моје лично мишљење је да су тзв. помодне теорије такође елемент тзв. стварности, и да човек од њих управо зато не треба да окреће главу. Бар не од оних теоријских промишљања која сама потичу из једне готово дневничке позиције – попут Фукоове, рецимо. Сретен Марић је управо поводом Фукоа (у предговору *Речи и ствари*) добро приметно да „откако роман све више одбија да нешто казује, таква дела, где је могућа дискусија, замењује некадашњи роман-есеј. Далеки су им преци Киркегор, Краус, Бењамин, међу инима.” Могуће је да би неки нови Андрић, дакле, уместо Киркегора, или након Киркегора, читао и... Фукоа. У том смислу, мени се чини да дневничку позицију писања о

књижевности, можемо задржати не тако што ћемо се дистанцирати од поетичких канона садашњице, нити тако што ћемо се дубоко укоренивати у њих, већ управо *пролазећи кроз њих*.

Слободан ВЛАДУШИЋ